

Історія

УДК 327.8:82(477.:520) «2022/...»

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19447304>**Популяризація України в Японії через літературу в контексті
російського повномасштабного вторгнення****Кліш Андрій Богданович,**

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей
історичних наук. Тернопільський національний педагогічний університет,
м. Тернопіль, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-6074-6064>

Прийнято: 19.03.2026 | Опубліковано: 31.03.2026

Анотація. У статті проаналізовано розвиток видання української літератури в Японії та її популяризації, книг японських авторів про Україну та проблему обізнаності японської читацької аудиторії за період до та після 2022 року. Дослідження спрямоване на аналіз інтеграції українських літературних доробків в культурний простір Японії. Окрема увага приділяється україномовній літературі та публікації наукових праць японських та українських авторів про Україну, які теж розширили свою присутність в Японії з 2022 р.

Методологічну основу дослідження становлять принципи історизму та об'єктивності. Використано історико-хронологічний, порівняльно-історичний та описовий методи для аналізу та висвітлення присутності української літератури в Японії до та після 2022 р.

Стверджується, що українська книга була малопомітною в японському літературному середовищі, через що українські автори були майже невідомими або маловідомими для Японії, а їх творчість не здійснювала значного впливу в контексті політики культурної дипломатії України та явища, притаманні українській культурі, могли бути помилково сприйняті як російські. З початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, ця ситуація змінилась в силу зростання уваги до України як жертви агресії. Також робиться акцент на ролі проведення різноманітних заходів, зокрема літературних фестивалів, які допомагають поглибити розуміння в Японії української літературної спадщини.

В дослідженні стверджується, що російське повномасштабне вторгнення призвело до зростання зацікавленості українською літературою в Японії. Різноманітні засоби, на кшталт розширення перекладацької діяльності, організація літературних заходів, співпраця із видавцями здатні посилити позиції української літератури в японському культурному просторі та є необхідними в майбутньому.

Наукова новизна полягає у дослідженні літературної репрезентації України в Японії до та після 24 лютого 2022 р.

Стаття розрахована на істориків, політологів та всіх, хто цікавиться українсько-японськими відносинами.

Ключові слова: *Японія, Україна, культура, японське культурне середовище, українська література, публікація українських книг, українсько-японські відносини, культурна дипломатія, книжковий ринок Японії.*

**Promotion of Ukraine in Japan through the literature in the context of
Russia's full-scale invasion**

Andriy Klish,

Doctor of historical sciences, Professor
Professor, Department of History of Ukraine, Archeology and Special
Branches of Historical Science, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National
Pedagogical University, Ternopil, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-6074-6064>

***Abstract.** The article examines the development of Ukrainian publishing in Japan, its popularization, the publication of works by Japanese authors about Ukraine and the issue of awareness among Japan's audience during the period before and after 2022. The study aims to analyze the integration of Ukrainian literary works into Japan's cultural space. The article pays particular attention to Ukrainian-language literature in Japan and publications in Japan of scholarly works on Ukraine by both Japanese and Ukrainian authors.*

The methodological framework is grounded in the principles of historicism and objectivity. The historical-chronological, comparative and narrative methods are employed to analyze the presence of Ukrainian literature in Japan before and after 2022.

The article confirms that Ukrainian book were largely invisible within the Japanese literary space, which is why the Ukrainian authors were almost unknown or little known in Japan, and their works did not exert influence in the context of Ukraine's cultural diplomacy, and the phenomena inherent to Ukrainian culture could be mistakenly perceived as Russian. Since the beginning of the full-scale invasion of Ukraine by Russian forces, that situation has changed due to increased

attention to Ukraine as a victim of aggression. The research also emphasizes the role of holding cultural events, particularly literary festivals, which help to deepen understanding of Ukrainian heritage in Japan.

The research confirms that Russia's full-scale invasion has led to increased interest in Ukrainian literature in Japan. Various measures, including the expansion of translation activities, organization of literary events and cooperation with publishers can strengthen the position of Ukrainian literature within the Japanese cultural space and are essential in the future.

The scientific novelty lies in examining the literary representation of Ukraine in Japan before and after February 24, 2022.

The article is intended for historians, political scientists and anyone interested in Ukraine–Japan relations.

Keywords: *Japan, Ukraine, culture, Japan's cultural space, Ukrainian literature, Ukrainian books publishing, Ukraine–Japan relations, cultural diplomacy, Japan's book market.*

Постановка проблеми. До 2022 р. присутність української літератури в японському культурному середовищі була незначною. Тенденції регулярного потрапляння творів різних авторів українського походження на японський ринок книг не спостерігалось. Повномасштабне російське вторгнення в Україну, що завдало удару по міжнародному порядку та міжнародному праву, поставило Україну в центр уваги всього світу. Японія була серед числа тих країн, чиє суспільство рішуче підтримало українську сторону як жертву агресії. Війна в значній мірі спонукала до зацікавлення українською ідентичністю та культурними здобутками, зокрема, літературою зі сторони, в тому числі, японської публіки, що дещо пожвавило перекладацьку діяльність та видання українських літературних творів в цій

країні. Це, відповідно, сприяло посиленню українсько-японських культурних відносин. Ширше, ніж за попередні десятиліття, представлення творчості українських письменників на японському ринку також сприяло формуванню позитивного іміджу українського суспільства як фактору культурної дипломатії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рівень впізнаваності та сприйняття української культури, зокрема, літератури, проводили представники «Українського центру» С. Герасимчук та Н. Бурейко [2]. Ю. Дзябко аналізувала становище української літератури, зокрема до 2022 р., акцентуючи увагу на її слабкому представленні на японському літературному ринку, а також превалюванні російських студій в японській славістиці [4]. Аналіз культурної дипломатії між Україною та Японією здійснила В. Удовік [5]. Н. Дубовик, О. Шило, Т. Браніцька, Н. Кашченко та І. Кухар досліджували культурну дипломатію як інструмент комунікації в міжнародних відносинах [6; 7]. Дотичною до обраної теми дослідження є напрацювання Б. Проня, який торкався висвітлення появи української літератури в японському культурному середовищі [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблематики. Тематика українсько-японських відносин набула більшого висвітлення впродовж останніх років. Найбільше досліджуваними є міждержавні взаємини, а також діяльність урядових та неурядових організацій Японії по наданню допомоги Україні впродовж російсько-української війни. Деякі аспекти співпраці між обома країнами, зокрема, культурна взаємодія, ще недостатньо досліджені. До цього списку відноситься й проблема публікації української літературних творів та книг про Україну в Японії та її культурному середовищі. Тож виникає потреба більш комплексного дослідження процесу популяризації України через літературу, особливо після 2022 р.

Формування цілей статті (постановка завдання).

Мета статті полягає в дослідженні процесу популяризації творів українських авторів, а також книг японських авторів про Україну в культурному середовищі Японії з 2022 р.

Для досягнення поставленої мети в статті передбачаються наступні завдання: визначити важливість культурної дипломатії у міждержавних відносинах; з'ясувати популярність та впізнаваність української літератури в Японії до 2022 р.; розглянути процес популяризації українського бренду в уособленні літератури з України та про Україну в контексті російського повномасштабного вторгнення; проаналізувати засоби, завдяки яким українська література здобула більшу репрезентацію на японському книжковому ринку.

Виклад основного матеріалу. Українська книга довгий час була недостатньо представлена на літературному ринку в Японії, що не сприяло популяризації ідей та творчих надбань українських авторів минулого та сьогодення в цій країні, а також суттєво обмежувало можливості рівня обізнаності читацької аудиторії Японії про Україну та спроможності здійснення української культурної дипломатії. До 2022 року японці не мали достатньої інформації про українських письменників та поетів та не були ознайомлені з їх художніми та науковими досягненнями з багатьох причин. Однією з них, було й те, що українське подекуди сприймалось японцями як елемент російської культури. Тож український продукт, не маючи довгий час достатніх ресурсів для просування, залишався мало представленим та часто непомітним в Японії. Українська діаспора в Японії також мала доступ до суттєво обмеженого переліку саме україномовної літератури. На низку проблем, пов'язаних зі сприйняттям українського культурного продукту в

Японії, вказали в 2020 р. аналітики установи «Український інститут». Вони перелічили наступні труднощі:

- в Японії недостатньо інформації про Україну;
- увага до України суттєво зменшилась з 2014 р.;
- явища України, які мали б потенціал використання у справі

просування української культури, нерідко сприймаються як російські [1].

Також на той момент були відсутні японські переклади багатьох авторів української класики, зокрема Л. Українки та І. Франка, а про переклад спадщини Т. Шевченка «мало хто знає». Хоча, до 2022 р. вже були переклади японською сучасних українських творів, зокрема, А. Куркова («Останнє кохання президента», «Щоденник Майдану та війни», «Танок пінгвіна», «Пікнік на льоду»), книги творчої майстерні «Аграфка» («Голосно, тихо, пошепки», «Я так бачу») [3]. Тож за списком рівня обізнаності японців українськими культурними феноменами, література не стояла на першому місці [3]. Спеціалістка з лінгвістики Ю. Дзябко додає, що труднощі також створювались тим фактом, що японська славістика впродовж багатьох років орієнтувалась на російські студії, які відображали російське бачення, зокрема, історії. Тим не менш, зусилля Японської асоціації українців, заснованої ще в 1994 р., істориком та славістом К. Накаєм, а також праця японських журналістів та перекладачів, до та після 2022 р., сприяли кращій інформованості та обізнаності щодо України [4]. Також вийшли в друк низка дослідницьких робіт про Україну, зокрема: «Український фанбук» Т. Хірано (2020 р.), «Сучасна історія ядерного роззброєння: Північна Корея, Україна та Іран» Т. Сегави (2019 р.), «65 глав для ознайомлення з Україною» під редакцією Х. Мічітаки та Й. Харади (2018 р.), «Перегляд мапи світу» С. Кітаоки (2019 р.), «Міжнародні відносини Чорноморського регіону» за

редакцією С. Муцусіки (2017 р.), «65 глав для ознайомлення з Україною» за редакцією Х. Мічітаки та Й. Харади (2018 р.) тощо [5, с. 835].

Українсько-японські відносини в цілому після набуття незалежності Україною інтенсифікувались поступово, як і їх культурна складова. З огляду на вище сказане, неважко помітити, що українська тематика в літературі, хоч і здобувала більший потенціал завоювати свого читача в Японії, але її присутність все одно була незначною та залишала бажати кращого. Це важливо із двох причин: недоступність значної кількості об'єктивних знань про Україну в літературному вимірі; просідання в цьому напрямку культурної дипломатії, здійснюваної Україною.

Культурна дипломатія за своєю сутністю є стратегічним інструментом в арсеналі зовнішньої політики тієї чи іншої держави, заснованої на «м'яких», мирних засобах. Її вміле застосування здатне сприяти покращенню та зміцненню позицій країни в міжнародних відносинах, а також формулювати кращий для неї імідж. Це, в свою чергу, сприяє уникненню поширених стереотипів про країну, а також здатне підвищити довіру між суспільствами та, потенційно, навіть політичними елітами. Дослідники Н. Дубовик та О. Шило вказують на те, що культурна дипломатія «допомагає руйнувати бар'єри, які існують між різними країнами та культурами, і сприяти почуттю глобальної спільноти, яке є важливим у сучасну епоху». [6, с. 72]. Також культурна дипломатія «базується на обміні ідеями, цінностями, традиціями та іншими сторонами культури чи ідентичності» [7, с. 170–171]. В дослідженні Т. Браніцької, Н. Кащенко та І. Кухаря перелічено 13 ключових інструментів культурної дипломатії. З них можна виокремити ті, що відносяться до літератури загалом: програми освітніх обмінів (для вчених, науковців, аспірантів та студентів); популяризація мови держави у світі та сприяння вивченню цієї мови іноземними аудиторіями; поширення знань про державу,

її культуру та проведення культурних заходів й обмінів (у тому числі переклад та поширення книг національних видавців); створення легкого доступу іноземним громадянам до інформації про історію, звичаї та традиції України; представлення України на міжнародних виставках та форумах, літературних вечорах тощо; створення бренду зі всіх культурних здобутків українців [7, с. 171–172].

Події, які відбулися в Україні, починаючи з 24 лютого 2022 р., в силу глобального впливу помітно каталізували увагу до України та її культурного продукту. Спротив українців агресії РФ, що порушила міжнародне право та ставила за одну із цілей анексію значної частини українських територій, могли накластися на пацифістську ідентичність японського соціуму та невирішене питання щодо Північних територій, окупованих, а згодом – анексованих, ще радянською владою.

Тому російсько-українська війна та сила духу українців у боротьбі за незалежність і відстоюванні своїх цінностей та ідентичності, в якійсь мірі навіть підштовхнули окремих японських дослідників до зацікавлення та популяризації української історії та культури.

Важливо підкреслити той факт, що українські книги, зокрема дитячі, отримали значну увагу та визнання серед японців. Ще раніше видавництво «Net-Musashino» почало видавати українські казки, такі як: «Колосок», «Рукавичка», «Солом'яний бичок» [8, с. 93]. Казка «Рукавичка» (Tebukuro) взагалі стала справжнім хітом та завоювала надзвичайну популярність серед дітей та дорослих в Японії. Вона досі видається мільйонними накладками. На початку 2022 р. (до повномасштабного вторгнення) було підготовлено до видання японською мовою казку «Котигорошко». Цьому посприяло Посольство України в Японії разом із українськими та японськими митцями.

Слід відзначити роботу професора Й. Окабе, перекладача І. Дзюб, художниці З. Скоропадченко, викладача Н. Гораль та координатора проекту В. Удовік [9].

Починаючи з 2022 р., українські книги почали набувати більшої присутності на книжковому ринку Японії. В жовтні 2022 р. вийшла книга «Щоденник 16-річної Злати» З. Івашкової, евакуйованої з Дніпра. Книга була присвячена темі війни, України та Дніпра, рідного міста авторки [10]. Також світ побачили переклади збірки есеїв А. Куркова «Щоденник агресії», збірка свідчень українців про вторгнення російських військ «Словник війни», укладена О. Сливинським тощо [11]. Світ побачив ще одне видання «Кобзаря» Т. Шевченка, а також переклад «Камінного господаря» Л. Українки в 2022 та 2023 рр. відповідно [3].

Особливої уваги заслуговує вихід у світ та презентацію в вересні 2023 р. монографії «Японія та Україна: 120 років двосторонніх відносин» під авторством дослідниці українсько-японських відносин В. Удовік. В своєму інтерв'ю авторка вказала на підняту нами проблематику: «... на жаль, більшість особистостей, які мають зв'язок з Україною, асоціювалася або ще подекуди асоціюються в Японії з російськими, саме тому для нас дуже важливо пояснювати їх справжнє коріння та в цілому розповідати японцям про Україну» [12]. В 2024 р. вийшов японський переклад історичної праці С. Плохія «Брама Європи» [3].

Слід відзначити також видання двох ілюстрованих книжок: А. Лесіва та Р. Романишин (творча майстеря «Аграфка») «Куди і звідки», а також «Жовтий метелик» О. Шатохіна. В 2024 р. обидві книги увійшли до топ-списку ілюстрованих книг японською мовою «Ehon-50» [13]. Коментуючи видання «Жовтого метелика», книги про дівчинку, яка тікає від рабства, К. Йошіда, видавець Kodansha LTD, підкреслив: «Я побачив видання, і був захоплений силою та емоційністю ілюстрацій. Я був редактором дитячих книжок-

картинок протягом багатьох років, але ніколи не зустрічав таких потужних образів». К. Йошіда також зацентрував увагу на тому, що книга «здатна дозволити відчувати війну як нашу власну» [14].

Ще одну книгу про Україну, видану в листопаді 2024 р. «Російсько-українська війна очима з Києва. Жити життя з війною» написав Хірано Такаші, редактор япономовної версії «Укрінформу». Автор згадував, що «...довго думав, що я, живучи у Києві, можу розповісти японцям про російсько-українську війну, і вирішив написати, як виглядає повсякденне життя в Україні під час повномасштабного вторгнення...» та наголосив на тому, що про цю частину реальності жителі інших країн можуть просто не знати [15].

Особливої уваги заслуговує подія, що відбулась 5 - 6 листопада 2025 р. на міжнародній зустрічі видавців Tokyo Rights Meeting де вперше були представлені Українські видавництва, які змогли презентувати свої книги. Зокрема, в ній взяли участь: "Академія", "Бородатий Тамарин", "Видавництво Старого Лева", "Ранок", "Читаріум", "Ще одну сторінку", Magenta, Ukraïner. Директорка літагенції OVO В. Матюша відзначила, що участь в подібному заході є можливістю «відкривати Україну країнам Азії, зокрема Японії, демонструвати сучасну українську культуру, налагоджувати нові контакти між видавничими ринками та зміцнювати культурні мости між Сходом і Європою» [16]. 12-14 грудня того ж року в містах Токіо та Йокогама був проведений перший фестиваль української літератури в Японії, «Голоси України». Фестиваль відкривався перформансом на честь українських поетів та поеток, загиблих внаслідок російської агресії. Поетеса Т. Власова, яка брала участь у заході, прагнула побачити, що «Україну тут не сприймають лише через травму. Нас тут бачать як країну з потужною естетикою, складною чутливістю і дуже живою сучасною культурою. І саме це створює основу для довготривалого культурного діалогу між Україною та Японією» [17]. І ця

ремарка доволі важлива з огляду на те, що в закордонній аудиторії Україна асоціюється саме з війною чи аварією на ЧАЕС.

У 2026 р. низка авторів отримала нагороди від японської Асоціації української студії за свої дослідження в сфері україністики. Зокрема, це були: професор Токійського університету Норіто Кунісуе за книгу «Російсько-українська війна: близька і далека перспектива», колишній посол Японії в Україні Мацуда Кунінорі за книгу «Українська війна і дипломатія: вторгнення у військову державу та стратегія малої держави очима дипломата», Андзай Ацухіто за працю «Повна історія Галичини» та Хара Масакі за дослідження «Теорія “відновлення світу” князя Заславського»[18]. Важливою віхою в українсько-японській співпраці стало заснування в 2020 р. спільного проекту міжнародних наукових студентських семінарів для дослідження літератури та мистецтва різних країн COIL. В рамках проекту співпрацюють Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка, Львівський національний університет ім. І. Франка, а також Університет Сайтама. Результати співпраці були зафіксовані в низці досліджень [19; 20]. Такі освітні й дослідницькі ініціативи мають потенціал збільшити зацікавлення українською культурою, зокрема літературою, серед молодих науковців Японії. Це, в свою чергу, може призвести до результату в вигляді більшої кількості досліджень в Японії з високим рівнем науковості, присвячених Україні, тим самим надавши японським читачам більш неупереджені знання про Україну.

Крім видання українських книг та популяризації української літератури в японському суспільстві, особливої уваги заслуговує той факт, що відзначається ріст кількості (хоч і незначний) університетів Японії, які пропонують курси вивчення української мови [4]. Подібні ініціативи посприяли збільшенню видимості української тематики в японському

інформаційному полі. Також для українців, евакуйованих із зони бойових дій, почали відкриватись українські бібліотеки. Зокрема, одну таку в Токіо, на базі «Хімаварі-центр» заснувала Дарія Мураками [21]. Також з 2022 р. в містах Йокогама та Токіо функціонує проект «Українська книжкова полицка», призначена для розповсюдження української літератури в оригіналі та перекладі [22]. Подібні ініціативи відіграють важливу роль, забезпечуючи українську діаспору та громадян, евакуйованих із зони бойових дій літературою, надрукованою рідною мовою, а також, з певною вірогідністю, можуть зацікавити японців україномовною творчістю.

Також існує державна програма «Translate Ukraine», яку реалізує Український інститут книги та спрямована на підвищення видимості та визнання українських авторів закордоном, а також збільшення доступу іноземного читача до українських творів. «Translate Ukraine» забезпечує часткову компенсацію витрат видавців на переклад української літератури на інші мови та їх публікацію [23].

Висновки. Український літературний сегмент має потенціал відігравати стратегічну роль в реалізації політики культурної дипломатії, особливо у взаємодії з Японією. Аналізуючи присутність української літератури в культурному середовищі та на книжковому ринку Японії, до 2022 р., можна говорити про те, що вона була малопомітною. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну, розпочате 24 лютого 2022 р., змінило цю ситуацію. В Японії за цей час було проведено низку культурних заходів, які посприяли популяризації української книги, чималий успіх здобула дитяча література, з'явилися нові переклади українських творів та наукові дослідження, пов'язані із українською тематикою. Тож видимість української літератури помітно зросла в очах японського читача, однак поки що не перетворилась на

невід’ємний елемент японського літературного простору, що зазнавав би глибокої рецепції та осмислення як культурний феномен.

Співпраця з різними видавцями, участь у міжнародних літературних фестивалях в Японії та власні ініціативи організації заходів, а також зусилля, спрямовані на переклад українських авторів японською вже відіграли важливу роль у створенні українського образу в очах японської читацької аудиторії та посиленні українсько-японських культурних відносин загалом. З огляду на вище сказане, напрямом літературної репрезентації України в Японії варто розвивати й надалі. Це допоможе краще та більш багатосторонньо представити українські творчі здобутки, продовжувати доносити до японської аудиторії українське бачення, зокрема, російсько-української війни, а також сприяти зміцненню іміджу самої України.

Література

1. Сприйняття України в Японії. URL: <https://ui.org.ua/sectors/projects/research-sectors/research-ukraine-in-japan/> (дата звернення: 15.01.2026).
2. Герасимчук С., Бурейко Н. Аналітичний звіт Сприйняття України за кордоном ЯПОНІЯ. URL: https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/yaponiya_povnyj-zvit_finalnyj_ukr0503.pdf (дата звернення: 15.01.2026).
3. Ukrainian Literature Translation Database Read_Ukraine. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1xCOhtkqN65WMMxf1oZTB3PEIUXFgonp2FyBPySh3GUg/edit?gid=0#gid=0> (дата звернення: 15.01.2026).
4. ULEC Webinar - Learning Ukrainian in Japan: How the situation has changed since 2022. URL: <https://www.ualberta.ca/en/canadian-institute-of->

ukrainian-studies/news-and-events/news-at-the-cius/2025/ulec-webinar-learning-ukrainian-in-japan.html (дата звернення: 15.01.2026).

5. Удовік В. Культурна дипломатія як «комунікаційний міст» між Україною та Японією. Україна дипломатична. 2020. Вип. XXI. С. 834 – 855. DOI: <https://doi.org/10.37837/2707-7683-2020-43>

6. Дубовик Н., Шило О. Культурна дипломатія як інструмент міжнародної комунікації України. Молодий вчений. 2023. № 4 (116). С. 72–76. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-4-116-14>

7. Браніцька Т. Р., Кащенко Н. В., Кухар І. Г. Культурна дипломатія як спосіб комунікації в інтересах національної безпеки України. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. 2021. № 4 (16), 167-178. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-4\(16\)-167-178](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-4(16)-167-178)

8. Пронь С. Україна в променях Сходячого Сонця: відносини з Японією у зовнішній політиці України у ХХІ ст. Наукові праці МДГУ ім. П. Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер.: Історичні науки. 2008. Т. 88. Вип. 75. С. 89-94.

9. "Котигорошко" - новорічний подарунок японським дітям від України. URL: <https://wz.lviv.ua/world/449640-kotyhoroshko-novorichnyi-podarunok-iaponskym-ditiam-vid-ukrainy> (дата звернення: 17.01.2026).

10. У Японії видали книгу української школярки про війну. URL: <https://susplne.media/culture/287973-u-aponii-vidali-knigu-ukrainskoi-skolarki-pro-vijnu/> (дата звернення: 17.01.2026).

11. Словник війни, поезія та вічна класика: українські книжки, перекладені за кордоном у 2023-му. URL: <https://chytomo.com/slovnyk-vijny-poeziia-ta-vichna-klassyka-ukrainski-knyzhky-perekladeni-za-kordonom-u-2023-mu/> (дата звернення: 17.01.2026).

12. «Японія та Україна: 120 років двосторонніх відносин». URL: <https://day.kyiv.ua/ru/node/812293> (дата звернення: 18.01.2026).
13. Дві українські книжки потрапили до списку найкращих видань для дітей у Японії. URL: <https://chytomo.com/dvi-ukrainski-knyzhky-potrapiyu-do-spyску-najkrashchykh-vydan-dlia-ditej-u-iaponii/> (дата звернення: 14.01.2026).
14. Три історії про три видання «Жовтого метелика»: США, Канада, Японія. URL: <https://chytomo.com/try-istorii-pro-try-vydannia-zhovtoho-metelyka-ssha-kanada-iaponiia/> (дата звернення: 20.01.2026).
15. У Києві презентували видану в Японії книгу журналіста Укрінформу про війну. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3942405-u-kievi-prezentuvali-vidanu-v-aponii-knigu-zurnalista-ukrinformu-pro-vijnu.html> (дата звернення: 20.01.2026).
16. Українські книги підкорюють Азію: участь України у Tokyo Rights Meeting 2025. URL: <https://rubryka.com/2025/11/13/ukrayinski-knygy-pidkoryuyut-aziyu-uchast-ukrayiny-u-tokyo-rights-meeting-2025/> (дата звернення: 20.01.2026).
17. Важливість присутності: як пройшов перший фестиваль української літератури в Японії. URL: https://chytomo.com/vazhlyvist-prysutnosti-iak-projshov-pershyj-festyval-ukrainskoi-literatury-v-iaponii/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 21.01.2026).
18. У Токіо відзначили лауреатів премії Асоціації українців Японії. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-diaspora/4104842-u-tokio-vidznacili-laureativ-premii-asociacii-ukrainistiv-aponii.html> (дата звернення: 21.01.2026).
19. Nonaka, S., Nikolenko, O., Matsevko-Bekerska, L., & Nikolenko, K. Perspectives of Comparative World Literature and Cultural Studies. Видавництво Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. 2024. 68 с. DOI: <https://doi.org/10.33989/pnpu.572>

20. Nikolenko, O., Nonaka, S., Matsevko-Bekerska, L., Zhao, D., & Nikolenko, K. How Literature Supports Young People During Difficult Times: The Concept and Results of COIL Projects on Literary and Cultural Studies among Students of Ukrainian and Japanese Universities. Видавництво Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. 2025. 48 с. DOI: <https://doi.org/10.33989/pnpu.709>
21. Дарія Мураками: як відкрити українську бібліотеку в Токіо. URL: https://chytomo.com/dariia-murakami-iak-vidkryty-ukrainsku-biblioteku-v-tokio/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 22.01.2026).
22. «Українська книжкова полицка» відкрилася вже у 18 країнах. URL: https://www.president.gov.ua/news/ukrayinska-knizhkova-polichka-vidkrilasya-vzhe-u-18-krayinah-77629?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 23.01.2026).
23. Translate Ukraine 2025: Winners of the competitive selection. URL: <https://ubi.org.ua/en/news/kategoriya-2/translate-ukraine-2025-perelik-pro-ktiv-peremozhciv> (дата звернення: 20.01.2026).